

ZAŠTO NEĆU TUŽITI SUDU BRANKA PEIĆA

U posljednjem novembarском broju jednog beogradskog lista Branko Peić je podvrgao dejnoj analizi moj tekst o knjizi koju je svojedobno taj isti list u dvadesetak krležjavih redaka pozdravio kao dosadnu i beznačajnu. Ovoga puta kritici se podvrgava samo moj tekst koji tu knjigu na medvedji način prećenjuje, dok se knjizi a navlastito njenom autoru odaju dužna priznanja, s jedinom namjerom da se pisac zaštiti od mene.

ON ZAPODEVA SVADJU

Od oko 3000 reči u mom tekstu B. Peić je s velikom nasladom ponavljao i citirao baš onih 6 polno ekstremlatnih. Ova moja leksička igrarija Peiću služi kao najjači dokaz da sam suludo agresivan, bolesno narcisoidan, huligan, sitni subjektivist, izrazito neinteligentan i velika nezalica. Naša književna tradicija dala bi mi za pravo do čoveku koji taku nasrće na mene odgovoriti da je još veća nezalica, da je još neinteligentniji, da je još subjektivniji, da je kralj huligana, da je trulo narcisoidan i da je agresija jedini način njegovog misaonog i duhovnog izražavanja. No šta bi smo postigli kad bih ja prihvatio nje gov način izražavanja? Da li bi takvo jedno podjarivanje nesporazuma predstavljalo literarni čin? Ne bi, jer tkivo literature je jezik, a jezik je slika komunikacije, a svrha komunikacije je uspostavljanje sporazuma među ljudima. Samo jedan jezik ima za svrhu uspostavljanje što radikalnijih nesporazuma, a to je jezik onih koji se bore za moć, za posedovanje sile, to je jezik politikantski. Mnogo je rečeno reči o nepodudaranju politike i književnosti, ali treba naglasiti da je pravi, čisti i čedni politički jezik srodan umetničkom izrazu, jer je i pravog politički kaogod i pravog umetnosti cilj da se među ljudima ostvari sporazum.

Prihvataći kverulantski, radikalni jezik nesporazumaštva agresivitetu znači govoriti uprkos sve ugledjenosti fraze politikantski. Zato ću ja sasvim iskreno B. Peiću priznati da je inteligentan, da nije subjektivan, da predstavlja uzor čoveka koji s andeoskom trpeljivošću kao izraziti antihuligan sprovodi mir među ljudima dobre volje, da upošte nije narcisoidan, i da, umesto agresivnosti svojstvene meni, iz njega zrači toplu svetlost trpeljivosti, blagosti i kreposti duha što neodoljivo šarmira.

ON UGODNO PIŠE, OMETA ME U TESTERENJU

Da se ne bi slučajno pomislilo kako iz ovog mog priznanja prokijava žuč i zelenilo ironije, naglašavam da sam čitajući u nekoliko navrata tekstove B. Peića ostajao odista šarmiran njegovom originalnošću duha i sposobnošću da uz pomoć logike vodi nekakvu neobičnu i snažnu misao od izvora do briljantnog ušća.

Sedeo sam kod kuće i igrao se sa svojim dečkom, testerio sam mu neke kocke da ih gura po sobi, kad mi Vlaja javi kako se B. Peić zanima za mene, preko novina. „Šarmanatna stvar,” rekao sam Vlaji, „taj čovek ugodno piše, logičar je i uzemiren za sudbinu sveta.” Medjutim zanimanje Peića za mene bilo je filozofsko i uvredljivo.

ON ME VREDJA

Pitaju me zašto ga ne tužim sudu. Jer ako me nije uv-

redio rekavši da sam nezalica i nenačit, jer smatram da literarni kvalitet nije u kvantitetu, uvredio me je otkrivajući celom svetu moju neinteligentnost. Ako me nije uvredio tvrdnjom da sam neinteligentan jer smatram da u današnjem svetu obiljezila proističe iz jednog nasilja koje se vrši u ime inteligentnosti, tada me je, kažu uvredio tvrdnjom da sam sitni subjektivist. A ako smatram da je subjektivism nužni uslov umetnosti, jer je bar umetnost delatnost kojoj i najcrnji arhidjakon priznaje pravo na ličnu duševnost, tada me je uvredio izjavom da sam huligan. A ako smatram da je huliganstvo pojava karakteristična za neke druge zemlje te da ja iz tvrdoglavih istorijskih razloga huligan nikako ne mogu biti jer ne živim u „nekim drugim zemljama” i nemam ni rasta ni našta da hulim, tad me je, vele, uvredio rekavši da sam bolesno narcisoidan. A ako ja smatram da je zdrav čovek onaj koji je lišen svih duševnih problema pa će uvek pre izvršno variti nego što će makar i malokrvno pisati pesme ili nedajbože esejističku prozu, tad me je, vele, uvredio rekavši da sam agresivan. E, tu možemo da razgovaramo, zaista je uvredljivo kad ti kažu da si agresivan i to još suludo, dakle nemotivisano.

PA IPAK JA B. PEIĆA NEĆU TUŽITI SUDU

Zašto?

Zato što posle čitanja njegovog članka stičem utisak da me je život, na istina po mene neugodan a po njega ugodan način sreće sa jednim izvanredno dobrim čovekom. Otkud? Je li izigravam hrišćanina, pa ko mene kamenom ja njemu hleb? Ne. Radi se o jednom zakonu književnog izraza koji parabolično iskazan glasi: „Iza sto djavola viri mira”. Taj zakon određuje po suprotnosti nastao je iz same prirode pismenog jezičkog izraza. Pismeni jezički izraz nastaje uz odsustvo sagovornika. Medjutim pošto je književna tvorevina ipak dijaloška po svojoj strukturi, uz svakog pisca nadnosi se jedan fiktivni sagovornik. Taj fantomski sagovornik čuje od pisca sve ono tajnovito što njegovi živi krvomesni suljudi nisu hteli da slušaju.

Naivno je verovanje da inspiracija niče iz kvantitativnog obrazovanja. Gomile knjiga ši-re vidokrug i čine čoveka univerzalnijim, od pisca ga pretvaraju u zrelo socijalno biće, građanina sveta, onoga koji upravlja sudbinom drugih. Pisac ne upravlja sudbinom drugih. Pisac je najpre onaj koji nas obaveštava o sudbini individue i pruža nam znanja za ukidanje osame.

Ta se znanja, dragocena za jednu književnu delatnost, ne stiču druženjem sa bajatim knjigama, već druženjem sa ljudima. (To je uzgred rečeno, prva vrednost Lukićeve knjige koju sam ja huliganski potcerao: „socijalizacija uma”. Lukić kaže: „Za susret s prijateljem treba se pripremiti!”). Rekao sam još isto tako kao primarni navod da se socijalizaciji uma, najlepšenim ljudskom podvigu, otvaraju duše prema sreći i patnjama drugih oštro suprotstavljajući tendencija klasičističkog smrzavanja duha. To Peić ne vidi, njega ne zanima kritika klasičizma, on vidi samo sekundaritet, gleda samo u testis moga članka i miriše mu urin).

Što je više bola i šeptriljanstva u kontaktu sa ljudima, to veća postaje zalaha neizgovorenog. Ta zalaha toplih reči

namenjenih drugima ostaje u srcu kao tuđje telo koga se što pre treba osloboditi, jer drugima je i bila namenjena. Kao celični komadić u oku te reči stoje u nama, peku nas i traže da izadju. Pritisak neredneog vremenom postaje nesnosan. Pošto usmeno ne možemo da ga se rešimo mi ga se oslobađamo pisanjem. Takva je priroda pismenog izraza, a naročito dramatskog.

DOBRI ČOVEK IZ SECUNA SEĆE

Šta biva s čovekom koji je mezmice u društvu, i svaku svoj laskavu reč ume srčano i ko-ketno da plasira onima od kojih zavisi? Taj je sve tople reči izgovorio. A treba pisati! Pisac je ugodna osoba, društvo ga uvek za njansu precepuje. Takav čovek koji se rasteretio od toplih reči, svoju socijalnu potrebu za pisanjem utoljava izgovarajući studene međunarodne reči, jer u sebi nema zalaha neiskazanih milošta. Sve slatko čuli su njegovi najbliži. Kad piše, on odobrljava svoje reči iz ohladjene magne neljubaznosti, jer su rugobne i mrzilačke fraze ono jedino što lično nije imao prilike da iskaže bilokome.

Tako se u književnoj radnji sređivamo s jednim paradoksom. Najdivniji i najmekši karakteri, ljudi ljupki i prijazni kao ja-

za svadjom subinski predodređen put lično slatkorečivih i laskavih ljudi. Treba se pomiriti s njihovim usudom, što bih se tužakao sa lično dobrim čovekom.

SKERLIĆ REDIVIVUS

Ima još jedan razlog zbog koga neću tužiti sudu B. Peića iako me je, kako vele neki ljudi, izvredjao.

Naime, on mi je rekao da sam: nenačit (nezalica)

neinteligentan (glupav)

sitni subjektivist (nisam dakle krupan objekt)

huligan (hulim)

bolesno narcisoidan (volim sebe zarazno)

i suludo agresivan napadajući klasičizam — napadam njega, ergo, on je otelotvorenje klasičizma).

U ovim internacionalnim rečima tražio sam filozofski smisao i estetsku meru. Najpre mi se učinilo da se nikad dosad nisu na okupu našle ove teške parole. No, preslišavajući se, idući po tragu našeg estetoman-skog parolastva, našao sam sličan skup umetničkih parola.

Ocenjujući Disa, Skerlić je rekao:

„Poezija G. Petkovića ima sve karakteristične crte koje je Gijo klinički odredio kod degenerika (dakle: bolestan i sulud, primedbe R. P.), u celoj „litterature des desequilibres”: „goroko osećanje unutrašnje anomalije (abnormalan) i promašene sudbine”, raznorodan izraz sujete (narcisoidnost) koja je iz-

ja se povlaćim. Nema mesta trulom subjektivizmu u vreme kad se vodi krvavi balkanski rat! Genijalni učitelj pravo besedi!

Pardon, reče jedan moj prijatelj. Ti ne znaš. Balkanski rat se ne vodi. Skopljen je mir.

— A kad?! upitah zapanjeno. 1913. godine, odvratni mi on.

NADSTVARNOSNA SNAGA KULTURE

Bez obzira na činjenicu da se balkanski rat više ne vodi B. Peiću se ne može zameriti što piše onako kako piše. U estetskoj kritici upotrebljavati izraze kao: neobrazovan, neinteligentan, nemoralan i nenormalan (što neki moji prijatelji smatraju uvredljivim) za našu literarnu tradiciju nije ni izuzetno ni čudnovato. I ukoliko imamo na i trun poštovanja prema tradiciji tad ne samo da se ne smemo vredjati ako nas s estetskih pozicija proglašava za neobrazovane, neinteligentne nemoralne, i nenormalne, nego treba da budemo srećni što se specifično naša kulturna tradicija tako uspešno održava u kontinuitetu uprkos tome što su ove grube vankulturne objektivne okolnosti koje takvu tradiciju podstiču (kao što su šćardžijski nacionalistički ratovi) već davno ugasile. Održavanje takve jedne tradicije svedočilo nam da se kultura kao simbolička i fiktivna aktivnost zna uzdići iznad same stvarnosti i života i ume da zavrigne neku svoju autonomiju, nezavisnost u održavanju netrpeljivosti čak i onda kad praktični život od svakog građanina nužno zahteva da kooperira sa drugima.

janez bernik

tabor nomada, 1960

ganjci koji vas samo ako ste lično u kontaktu s njima šaricoidnost u manijakalnoj meri), sklonost da se ističu najsitnije crte svog dnevnog života (najsitniji subjektivism), neprestano posmatranje samog sebe (narcisoidnost, konstantna”), obrtanje najmanjih stvari u čitave epopeje (najmanji subjektivism veštački naduvan); voljenje „mračnih i strašnih slika”; potreba za sredstvima za razdraživanje (orgije, polna ljubav, i tako dalje); (huligan dakle, raskalašni bahant koji se zanima za mrške polne stvari)“ obsesija reči”; u svojoj duhovnoj nemoći i u neredu ideja.” (haotičan, i duhovno nemoćan grobar).

Tako se u pisanoj književnosti radjaju „proizvodjači nesporazuma”. Seme svadje, ono je što nikome nisu otkrili lično, njihova zalaha neizgovorenog tamna je i ofanzivna. Putevi njihove misli uzgred su još i projekktivni, oni ti namah psuju majku što psuješ, i organski ne podnose da piješ vodu u potoku koji njih napaja.

Otuda sam sklon da iza odveć ljupkog teksta prepoznam su-mnogog pesimistu, a da iza teksta napunjenog noževima i groznim uvredama naslutim draže-nog mladića, dete ili starca, u-zoran karakter, ljubak osmeh i cveće na usnama. I zar treba, ako vas recimo neko naruzi kr-vavim rečima, zar mu treba zaviriti, kad se zna da je „proizvodjenje nesporazuma” i želja

nad osrednje, manija za autobiografijom (subjektivismi i narcisoidnost u manijakalnoj meri), sklonost da se ističu najsitnije crte svog dnevnog života (najsitniji subjektivism), neprestano posmatranje samog sebe (narcisoidnost, konstantna”), obrtanje najmanjih stvari u čitave epopeje (najmanji subjektivism veštački naduvan); voljenje „mračnih i strašnih slika”; potreba za sredstvima za razdraživanje (orgije, polna ljubav, i tako dalje); (huligan dakle, raskalašni bahant koji se zanima za mrške polne stvari)“ obsesija reči”; u svojoj duhovnoj nemoći i u neredu ideja.” (haotičan, i duhovno nemoćan grobar).

Zapažajući izvesno frapantno podudaranje između reči koje mi je uputio B. Peić i ovih reči našeg velikog literarnog učitelja, a budući da fanatički obo-čavam Skerlića i njegovu uvek živu genijalnost, shvatio sam da imam posla ni s kim drugim do- li s novim Skerlićem. U to ime,

ŠTA JE KARADŽIĆ REKAO GOSPODJICI I ZA ŠTA SE GDJICA NAJRADIJE HVATA

S kojih estetsko-filozofskih pozicija govori B. Peić?

On najpre govori s pozicija moje neobrazovanosti, odnosno s pozicija svoje obrazovanosti. On dakle primenjuje kvantitativni kriterijum u estetici. Taj mi je kriterijum dosele bio nepoznat i ne smatram ga estetičkim, ali (huligan dakle, raskalašni bahant koji se zanima za mrške polne stvari)“ obsesija reči”; u svojoj duhovnoj nemoći i u neredu ideja.” (haotičan, i duhovno nemoćan grobar).

On najpre govori s pozicija moje neobrazovanosti, odnosno s pozicija svoje obrazovanosti. On dakle primenjuje kvantitativni kriterijum u estetici. Taj mi je kriterijum dosele bio nepoznat i ne smatram ga estetičkim, ali (huligan dakle, raskalašni bahant koji se zanima za mrške polne stvari)“ obsesija reči”; u svojoj duhovnoj nemoći i u neredu ideja.” (haotičan, i duhovno nemoćan grobar).

Zar je on bio automatički i vredan? Treća pozicija B. Peića je lingvističko čudoredje. Ima je-

dan glas o Vuku Karadžiću da ga je s pozicija lingvističkog ćudoredja naružila izvesna gospođica. Vršni starac joj je odvratio: čudim se draga i uvažena gospođice da ste od onolikih lijepijih riječi u mom rječniku našli da me hvatate samo za udove i ekskremente. Četvrta pozicija B. Peića je pozicija moje nenormalnosti, odnosno njegovog mentalnog zdravlja. Ja nikad nisam imao naročitu, kompulzivnu potrebu da vičem — ja nisam lud!, drugi su ljudi! Zašto ja tu potrebu nisam imao? Zato što je pitanje normalnosti i doslovce pitanje prirode same norme, i pridržavanja specifične i promenljive norme. U mestu da kažem — oni su ljudi, ja sam uvek više voleo, izgledalo mi je odnekud tačnije da kažem — njihova je norma ponašanja drukčija. Relativnost norme i pojma normalnosti vidi se i iz ovog primera: u nacističkoj dečjoj organizaciji smatran je nenormalnim onaj koji ne denuncira svoje roditelje. Samo delimično lud, sulud bio je onaj kome zadržiti ruka dok kolje kućence. Zato volim delikatnost kad je u pitanju raspra o „normalnosti“. Sve četiri nabrojane Peićeve pozicije ne čine mi se estetičkim, ali ona peta ima i spekulativnu i principijelnu i filozofsku boju: on me nenavidi zbog mog sitnog subjektivizma. Odmah će reći da nisam sitni subjektivist, da ne bude zabune. (Ako nešto jesam i treba da se označi tim međunarodnim latinskim rečima tad sam pre „kooperativni komunist“, ako vam to nešto sad pa znači. I neka niko ko nema čulo za dramsku literaturu ne pokušava da kooperativnost i komunikativnost apriorno proglasi besmislenim). No da vidimo primarni razlog filozofske uznemirenosti B. Peića, taj ukletki sitni subjektivizam.

GULIVER U ZEMLJI DIVOVA

Peić dakle nije za „sitni subjektivizam“, sitan je i ne svidja mu se. Njemu se ne svidjaju sitne stvari. Pa kakve se to onda njemu stvari svidjaju, kad mu se ne svidjaju sitne stvari? — Njemu se, dakle, svidjaju **krupne** stvari. On, dakle, voli **krupne** stvari, on ne voli sitne stvari, on mrzi sitni subjektivizam, on, dakle, obožava **krupni** subjektivizam.

Krupni subjektivizam? Šta je to? E to ja ne znam u svojoj bolesnoj narcisoidnosti, u svom zakletom filozofskom imbecilizmu. Krupni subjektivizam, ta čarobna internacionalna formula B. Peića mora da je nekakav sistem koji izvire iz krupnih subjekata, za razliku od mog subjektivizma koji izvire iz sitnih subjekata.

Krupni subjekt! Eto, dakle ideala Peićevog. On, dakle, ljubi krupne subjekte, on ne ljubi sitne subjekte. On nije narcisoidan, jer sam ja taj koji je narcisoidan, a čim ja nešto jesam, on automatski to nije kako nam je dao nagovestiti. Pošto nije narcisoidan (ljubav prema sebi samom) on dakle nema ljubavi prema sebi samom. U tom poricanju ljubavi prema sebi samom on ide dotle da tvrdi da ja kad pišem primam takozvani honorar i takozvani novac da bih jeo kruha jer sam kruhoborac. Pošto po starom moralističkom zakonu ti upravo nisi ono što drugima i lice skrešeš, to izlazi da nama B. Peić tvrdi da on pišući ne dobija takozvane honorare i takozvani novac te da ne jede takozvani kruh.

A kakav bi tek moćan filozofsko-estetički argument imao B. Peić kad bi znao da ne samo što od pisanja kupujem kruh nego štaviše i penicilin, te da sam što sam kruhoborac predstavljam još i odvratnog penicilinborca! No vratimo se mi Peićevim principijelnim ljubavima.

Pošto on neguje ljubav prema krupnim subjektima, a prema sebi ne neguje (neće čak ni kruha da jede), kakav je to onda subjekt taj isti B. Peić koji voli krupne subjekte a sebe ne voli?

Ne znam.

A ko su to „krupni subjekti“, ljubimci estetičara Peića? Da nisu to naši stari poznanici iz Babilona, Nabukodonosor i Baltazar?

DIVOVCI NA DELU

Kakva je to umetnost koja se peva u ime krupnog subjektivizma, je li to nekakva poezija koja se istače samo iz krupnih duša? Nabukodonosori, baltazari, lemanji, karli čelavi baruni i haruni al rašidi, borgije, orgije, pućini i raspućini, ričardi lavlja srca i kult balzamovanog mrca, kleopatre i obožavanje atomske vatre, cezari i bruti skiptari i knuti, rudolfi i adolfi, Valentino i Menžu, jesu li to krupni subjekti, prava vrela subjektivizma? Evo šta je radio jedan od njih, Navuhodonosor, čujmo kako izgleda u svom istorijskom delu estetska mezgra krupnog subjektivizma:

„Car Navuhodonosor načini zlatan lik, kojemu visina bješe šezdeset lakata, a širina šest lakata; i namjesti ga u polju Duri u zemlji Vavilonskoj.

I posla car Navuhodonosor da sabere knezove, upravitelje i vojvode, starješine, rizničare i sudije, nastojnike i sve vlastelje zemaljske...“

Oh koliko krupnih subjekata na okupu! Kakav će pir najodličnijeg krupnog subjektivizma nastati! Srce nam već drhti od ugodna uzbuđenja! Kakvih će tu sad biti krupno subjektivističkih plemenitosti, samo dok počnu. I gle, započete:

„kako čuše rog, svirale, kitare, gusle, psaltire i svakojake svirke...“ Tu se obavlja vazdušasta poezija, psaltire krupnog subjektivizma slušaju! I gle, kako se oplemenite:

„... popađaje svi narodi, plemenita i jezici, i pokloniše se zlatnome liku koji postavi car Navuhodonosor.“

Za ime božije, što se tako napadno klanjaju? Kakav je to fascinantni argument tog krupno-subjektivističkog kipa od šezdeset lakata? Kakva je harmonična šara u obliku njegovu tako magnetički i hipnotički privela sebi tolike krupne i sitne subjekte? Niokakvoj šari se ne govori, pravu lepotu ovog genijalnog umetničkog dela nikad nećemo ni saznati. Arhaični i mistični hroničar ostavio nam je samo neke sporedne detalje o samom otkrivanju znamenitog krupno-subjektivističkog kipa. On veli: „A ko ne bi pa i poklonio se, onaj čas biće bačen u peć ognjenu užarenu“.

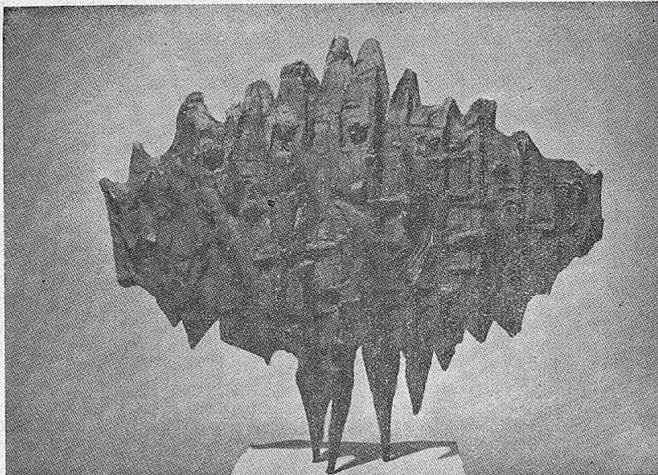
U ČEMU JE SREĆA?

Tu se iscrpljuje i poslednji moj razlog zašto neću tužiti sudu B. Peića. Dokle god je izgovarao lične uvrede na moj račun govoreći da sam sulud, i da sam, dakle, na rubu pameći, bio je onaj koji nanosi bol meni. Ali onog časa kad je u izuzetnom trenutku prihvatio jedan filozofski način izražavanja i sitni subjektivizam žučljivo proglasio za apriorno nevaljan, tog časa je on, otkrivajući se kao latentni vernik nekakvog „krupnog subjektivizma“, počeo govoriti protiv sebe sama, stao je sebe samog optuživati. JER je takav jedan subjektivizam namenjen smudjenju ljudskih duša.

Jedan je izvor zadovoljstva krupnih subjektivista: oni su srećni dokle god mogu da budu nadmoćni. Srećni su dokle god postoje sitni ljudi, jer sve dotle oni su krupni. Prema tome, proizlazi iz svega da je egzistencija sitnih i glupavih ljudi jedini izvor njihovih preimućstava. Pa ipak, krupni subjektivisti su protivrečni u svom duhu, oni konstantno napadaju svoje sitne subjekte što su sitni i glupavi. Je li njima cilj da svi ljudi postanu krupni subjekti? Ne može biti, jer tad bi opet, čim se ota stvari jednakost svi bili podjednako sitni u odnosu na jednu višu šansu čovečnosti. Zato je

manifestant III, 1960

drago trsar

ipak primarni motiv krupnih subjektivista akutna želja da se stalno i iznova registruje egzistencija malenih stvorova, da se pojam uzvišene jednakosti među ljudima zameni pojmom „plemenite“ nadmoći nad ljudima.

Neka uživaju u tim svojim zadovoljstvima ako drugih zadovoljstava u životu nemaju. Tu dja sitnoća, malenkosti i slabotinja neće ih učiniti srećnijim. Jer sreća nije u nadmoćnosti, ona je u saosećajnosti i moći da se drugi ljudi prime ne bi li se podstaklo cvetanje one tako krležjave i neophodne stabiljke ljudske uzajamnosti.

MOJ PRIJATELJ KAZANDŽIJA

No jedna me stvar i dalje boli. Kako je moguće da se u duhu jednog samosvesnog bića začne tako značna strast kojoj je primarni cilj da se dokaže kako je neko glupav, odnosno da se tako vidno, preko novina, neko busa u prsa svojom ličnom pameću. Mogu da kažem da mi je to ča činjenica, u koju do dana današnjeg nisam verovao, u celosti nerazumljiva. Moj najbolji prijatelj u vojsci bio je beznađežno nepismeni Ciganin iz Obrenovca Milorad Djordjević, kazandžija. Ni slova nije pročitao a nekomi brda budžjnih kupusara, pa je ipak po istančanosti svojih osećanja, po bogatstvu njegov razumevanja za ljude, i jednog subdinskog mudrosti i snazi očinskih sentimentata predstavljao jednu od psihološki najobrazovanijih osoba koje sam sreo. Otuda, kad se radi o procenjanivanju umnih sposobnosti svakog homo sapiensa ja zadržavam sebi pravo da govorim samo o razlikama među članovima ljudskog roda, no nikad neću priznati grofovsko-baunsku logiku kojom se među ljudima uspostavlja odnos intelektualne nadmoći jednih nad drugima. I kad sam se služinčadski divio Sveti Lučiju i njegovoj knjizi, to sam se divio jednom kompletnom filozofu što nam svima čita lekciju o nužnosti otvaranja prema sudbinama svih ljudi bez obzira na njihove mirise. Divio sam se čoveku i knjizevniku koji nam otkriva istorijsku istinu da je u nas odzvonilo sličajčko-dženstičkoj logici svesosavskog klasicizma. Ovaj naoko stilistički prelom koji se sastojao u odsustvu „vođućih suprotnosti“ ili klasicističkih antinomija kao što su djavo-andjeo, život-smrt predstavljao je jedan od najvitalnijih simptoma da se u našoj zemlji strošila jedna „osnovna milijumska nekongruencija“, jer je ta knjiga bila knjiga iz ove zemlje o ovoj zemlji. A ako su negde zgranico „osnovne milijumske nekongruencije“ žizni i smerti, life-a & deatha ostale u zdravom destruktivnom recidivu, pa nas internacionalna pamet goni da duhovno produ-

kujemo rigorozno klasicistička dela, tada se ja radije opredeljujem da se igram literature, jer je rečeno da se umetnost na igri zasniva, nego da aminujem međunarodnoj klasicističkoj tupavosti i internacionalnom smislu za nekongruenciju i blokenciju.

IZVINJENJE ČITAOCIMA

Sve ovo što sam dosad rekao ticalo se uvreda koje mi je javno naneo B. Peić i za moj subjekt je od primarnog značaja. Medjutim, za ovaj tekst, kao predmet vaše pažnje, celokupno dosadašnje moje kazivanje predstavlja totalni sekundaritet, vodjeno je sistemom „ping-pong rasudjivanja“ i nije ništa drugo do jedna igrarija. Kad se u skribologiji sretne sa „apsolutno negativnom“ kritikom kakva je Peićeva, tad se radi o pokušaju negacije cele jedne koncepcije obrazovanja i kulture. Zato ću sada preći na primarne stvari, molći vas „ako ste mi prijatelj“ da sve ovo dosad napisano zaboravite kao da ga nisam ni napisao. Uvek mi je bilo gadno da javno perem vet, Ali kad vas nasred Terazija ispoljavaju mastilom tad morate odmah da se brišete, tu, javno mada biste više od svega želeli da ne budete taj koga su zamastiljavili.

KO SE BESPOLNO PORADJA SPORAZUMU NE TREBA

Umetnosti pripadaju takozvanoj humanističkoj grani kulture. Najslobodnije prevedeno značilo bi da one pripadaju čovekoljubljivoj disciplini duha, medjutim, onaj zaneseni pronalazač Mastilović koji druguje sa socijima uprežicu svoj matematički genij u samo pokoravanje sunca, itekako je čovekoljubiv i pripada humanističkoj kulturi. Otuda bismo umesto da delimo nauke na prirodne i humanističke mogli da ih dvojimo na one koje nam govore kako ćemo savladati i obdelati prirodu i na one koje uče kako ćemo saobraćati sa čovekom i sa sudbinom. Dok prirodni učenjak savladava, estetički komunicira.

Dabome, razvitak čovečanstva ima svojih faza sparšivanja i računje palcanja unatrag. Najsigurniji put u barbarstvo odigrava se onog časa kad prirodni učenjak počne samo da komunicira s prirodom, da se ograničava na registrovanje podataka, a estetički naučnik od njega preuzme njegovu ulogu pa počne da savladava druge ljude s namerom da ih potčini. Tragična figura umetnika koji navlači i čenjakovo perje još je tragičnija zbog toga što na osnovu nekog tajanstvenog i mutnog zakonov onog časa kad počne brinuti umetničku brigu kako će da savlada druge ljude on gubi svoj izvanredni intuitivni sistem informisanja o istini duše i tela,

dok mu naučni aparat informacija ne otkriva u duši ništa sem akromegalija, parapelepsija, dezerjer i žamevija. Takav umetnik sigurnim koracima ide ka razočarenju u Dostojevskog, zahteva da se taj pisac ne objavluje (? desilo se!) i kao najsigurnije sredstvo za rešavanje duševnih problema, daleko efikasnije od umetnosti, vidi elektrošok (?čulo se!) i punktaciju ili i sečenje mozga.

Svraka s orlovim perjem, umetnik koji obara druge na plečke i u ime savršene klasicističke forme vrši surovu kritiku istine i života umesto da iz gorkog ploda života iscedi slatki sok sporazumevanja sa neprijateljskim predmetima (sudbinom) i potencijalno prijateljskim ljudima, posmatra umetnost kao zbir predmeta. On kaže: jedina obaveza koju čovek ima prema umetnosti nije uspostavljanje što življih odnosa prema umetničkom delu ne bi li ono postdoklo otvaranje bića prema svetlu i ljudima, nego treba memorisati kapitele. Obrazovanost koja se umetnošću štiti ima za svoj cilj poznavanje umetnosti, dakle: ja je je oblo zato što je okruglo. Savršenstvo umetničke forme nastalo je zato što u kosmosu to savršenstvo već postoji kao kapulup, dakle: vaje je nastalo zato što postoji, a zaboravlja se da je pesnik morao da propeva savršeno zato što njegove „prozene“ reči nisu hteo da sluša, nijedan čovek nije hteo da ga primi, da ga učini srećnim, jer čovek je srećan kad je primljen. Acceto e fausto.

NEKOLIKO BIRANIH FRAZA

Gnosticistički kvantitet, to je ideal obaveštajne estetike, tj. one estetice knjigožderalisk, onih knjigojeda koji preferiraju da budu obaveštani ali ne i uvučeni u njenu utrobu. Ko tu bismo umesto da delimo nauke na prirodne i humanističke mogli da ih dvojimo na one koje nam govore kako ćemo savladati i obdelati prirodu i na one koje uče kako ćemo saobraćati sa čovekom i sa sudbinom. Dok prirodni učenjak savladava, estetički komunicira.

Dabome, razvitak čovečanstva ima svojih faza sparšivanja i računje palcanja unatrag. Najsigurniji put u barbarstvo odigrava se onog časa kad prirodni učenjak počne samo da komunicira s prirodom, da se ograničava na registrovanje podataka, a estetički naučnik od njega preuzme njegovu ulogu pa počne da savladava druge ljude s namerom da ih potčini. Tragična figura umetnika koji navlači i čenjakovo perje još je tragičnija zbog toga što na osnovu nekog tajanstvenog i mutnog zakonov onog časa kad počne brinuti umetničku brigu kako će da savlada druge ljude on gubi svoj izvanredni intuitivni sistem informisanja o istini duše i tela,

Uprkos tome što se neresena pitanja klasičističke misli, kad se postave ovakvo na okup, pričinjavaju besmislenim, mora se priznati da je u pitanju o poreklu svesti ili o voljnjoj umetničkoj devitalizaciji sadržana zagonetka koja raspaljuje maštu i čije se rešenje samo kad bi bilo moguće, može smatrati rešenjem svih slutnji čoveka.

CEDOMORKA I SUNCE

Pa ipak, suština umetničkog obrazovanja sve će manje bivati u samoj orijentaciji na istoriju dosadašnjih formi. Antiklasičističko umetničko obrazovanje skoncentriše se na obučavanje pitomaca jednoj veštini: kako iz umetničkog dela prisvojiti i iscrpiti, isisati i izjesti znanje KAKO SE SPORAZUMJEVA SA ŽIVIMA.

Ovakvo jedno sporazumaštvo ne predstavlja sociologizaciju poezije i nije u suprotnosti sa poezijom čiji je primarni predmet analiza smrti.

Iz sporazuma sa samim sobom smrtnim, logički proizlazi i sporazum sa drugima. Ko je najviše kverulant u istoriji, ko je uništio najviše ljudskih života? Onaj koji se nijednog časa nije mirio sa svojom smrtnošću, ni je hteo da se sporazume sa samim sobom smrtnim, pa nije bogami mogao ni sa živima.

Kad je famozna nerotkinja iz Leskovca odbila da se sporazume i pomiri sa svojom generičkom smrtnošću namah je počela uništavati decu. Na sudu je izjavila da je svesna svoje smrti. A zaključak? — Posle mene sunce nek ne sija.

Treba pažljivo pogledati znanja ove žene. Ona su univerzalna. Ona sve zna. Ona zna da će umreti. Ona zna da će sunce izgoreti. Pesnička intuicija joj je pomogla da svoju individualnu entropiju oseti kauzalno vezanu za samo sunce i njegovo gorenje.

Pa iako zna sve o prirodi, ona o srcu ne zna ništa. Ona je opredmetila svoje srce, opredmetila subjekt jer je u čitavom kosmosu videla samo izvesnu, determiniranu, gnosticističku potrošnju. U umetničkoj potrošnji, izvesnosti i znanju srce se opredmećuje, kameni, u umetničkoj proizvodnji (komuniciranju iako se ne zna hoće li biti pogubno, u komuniciranju s poverenjem u drugog čoveka) srce se raspredmećuje i subektivira.

Šta je učinila ta žena kad je shvatila da zna zakon prirode? Izjednačivši se s prirodom, s vrednošću kosmosa, ona je rešila da prirodi pomogne u što boljem obavljanju moralčkog posla. Ona nije htela shvatiti da je njena vrednost uža od sve-

obuhvatne, genijalne vrednosti predmetne, nežive prirode. Zašto uža? Zato što „neživa“ priroda poseduje imanentno u sebi i život, no od njega je „šira“ jer je samom sobom mrtva.

Jeli ja mogu reći da je ta žena glupava zato što nije htela da shvati u svojoj nerodnosti da nije duša u genijalnosti. Ne mogu reći da je ta žena koja ne razume šta znači da je čovekova vrednost uža od kosmičke vrednosti (koju filozofija smatra svojim predmetom) glupava, i to zato ne mogu reći da je ona glupava zato što je ona nesrećna jer je nerodna.

Može li se nerodnoj ženi njena neplodnost zamerati? Ne. Jer sigurno je da sve ostale žene bez poroda pod srećom, baš zato što ga nemaju, a znale su tajnu uspostavljanja sporazuma sa svojom generičkom smrtnošću, na potresno lep način umiju da se sporazumeju sa živima, sa decom koja nisu njihova.

Ja sam video jednu majku koja je znala tajnu uspostavljanja sporazuma sa tuđjom decom. Kadgod se te žene setim meni se plaće. Izgubila je sina za vreme jedne letnje paralize. Mojsin je u to vreme zazirao od nepoznatih lica, mali je bio, ni govorio još nije. Sreli smo je pred poštom na Trgu republike, gledala ga je krupnim očima, ošćenim nežnom i predubokom svetlošću. Rekla mu je dvetri reči. On ih nije razumeo.

Kad smo se od nje rastali taj dečko je stao širiti ruke za njom. Šta je to iz nje emaniralo da jedno takvo dete oseti jaku struju međuljudskog sporazuma, nemuštog ali toplog?

OSNOVNA TEZA

Obrazovanje koje uči ljude da se OTVARAJU PREMA DRUGOME RADI SPORAZUMA, ne trpi otvaranje svoga „umišljenog ja“, svog „uobraženog egoa“ svoje „bezgrešne začetosti“, ili langvidne učevnosti, ili svog fermentnog ispovedanja beščulne ideologije PARTENOGENEZE ili bespolnog radjanja. Ono zahteva otvaranje celog sebe: i svojih slabosti i svoje snage, i lepog u sebi i gadnog (ta kako ćemo ga izboljšati ako ga ne vidimo!), jer nema sporazuma onde gde se prikriva i odvratno ljupko smeši! (Neka se trgnu i zgroze oni čiji je osmeh odvratno ljubak. Ne sakrivajte se, znamo vas poimence. Znaju koji su).

A zamislite kad vam neko napiše ispovest svoje duše al sve u svilenim internacionalnim gacićama, sve do srži prožeto frigidnom ideologijom partenogeneze. Jadan je on. Jer on ili laže, sakriva, ili još gore, govori istinu o sebi, ne sakriva, odista se razmnožava partenogenezom!

OBRAZLOŽENJE

Jedan je razlog zašto će sporazumevanje među ljudima i otvaranje celog bića postati još primarniji estetski problem nego što je danas u ovom tako drastično sukobljenom svetu. Priraštaj stanovništva će u roku od 60 godina naglo povećati procenat mladih ljudi na kuglama nebeskim. Nama je poznato da je osnovni estetski problem mladih učenje socijalnog komuniciranja, jer izlaskom iz dečavstva prolaze kroz mučni period usamljenosti. Polemika i svadja makar se vodili u ime nekih tobož idealnih fluida štetni su ako narušavaju osnovno jedinstvo društva i kulture. To je ono što moramo naučiti. Jedinstvo i sporazum su veća mudrost od svake misli.

Broj ljudi koji danas snose strašne muke zbog rdjave komunikacije, malen je. Ali kad čovečanstvo bude imalo recimo 30 milijardi devojaka i mladića a svega 10 milijardi komunikativno sposobnih ljudi, tad će ta masa od 30 milijardi komunikativno invalida slabo moći da se kroti klasičističkim afirmisanjem partenogeneze. Umetničko obrazovanje koje bude pokušalo ovom ustalasanom ljudskom moru da zabašuri postojanje tela nudeći im dušu iz ubudjavljanih knjiga valjaće se po pučini kao orahova ljuska.

A u to ljusci, ko će sedeti?

Raša POPOV

* Ako je načitanost merilo estetike, tad je državni ukazni cenzor bio najposposniji literata jer je čitao sve. Ako je postojanje ukusa ipak u skladu sa kupusarozderstvom (u šta sumnjam) ako je čitanje vrednije od plivanja (u šta sumnjam) tad merilo načitanosti ne može biti da li ste čitali iste knjige koje je čitao i Pele (klasičističke, hekatibne, hektorsko-polukosovske i klimakterično-kiltemestrične), nego se za merenje načitanosti, taj estetski kriterij, treba obratiti čistoj okulističkoj nauci. Okulistička nauka nam mnogo može pomoći budući da se okularna energija uložena u čitanje negativno odražava na dioptriju. Ako je Pele čvikeraš pa se time hvati ne nalazim to mnogo ukusnim. Kad bih ja štogod bio čvikeraš ne bih od svoje mane pravio vrtnu bed obzira što bih izgubio vid bujajući u budjave kupusare.

„Prosvećeni neoapsolutizam“. Nasilje se u tom sistemu ne vrši u ime vladara ili zbog integriteta carske ličnosti kao što je bilo u ortodoksnom apsolutizmu, već u ime prosvetlosti, inteligencije i najpametnije filozofije. Kraj Leopold u Kongu masakrirao milione u ime prosvetlosti i civiliziranja, te inteligentnijeg života. Tiranija inteligentnih — pour-inteligentia dobija svoj nakazni vrhunac u prosvetiteljskoj paroli koja krasni i urešava zidove Mathauzena: „Čistoća je pola zdravlja“. Ovaj supstrat celokupne inteligencije koja se stiče u osnovnoj školi servirani su sa čijevoljim osmejkom osudjenima na smrt.

razvaline

tražim ti po razvalinama pradaavno svijetlo bilja što odbjelo je od srži i neumorne vatre što kap mlijeka u meni raskravljeno satire i svetlove iskonske od jeda blagosilja

tražim u govoru ti pozabavljene zvuke što otkinuše se od grla da pretrnu u zraku što se talože morno u jednu krečnjačku šaku (od ramena mi dolina a sjene mi bezruke)

iskopavam ti iz kose nedoboljene ptice što se skrasiše na čelu anđeli zabrinute što zakovane u mebu nerazgovjetno čute u zapanjenom mozgu rijeke ponornice

orem ti po dlanu zaboravljene slike što su padale ko lisje padale ko zle kiše u zamučeno naše jesensko konačište što pogubilo je modre i vremenske oblike

zakletva

u vodu — škrtost zida otvori se tišini i bi sam kad se zida i bi sam na ledini

i kad se golemo ruši od luke do ruke — mučnina oprljena vedrina vazduh — da uguši

omča oko svijesti oko prsta to raste nemoguće slepiplom čute kuće od krvi — do krsta

razapet dan na kocu planina sura na dlanu do lakta bol osvana i ptica u tobolcu

kunem te snom i vidom kunem te ovom kletvom zapljusni se svijetom zapljusni neprovidnom

tišinom gdje počinje vrijeme grko pokaži zube gdje se mebu okrene u zalivene trube

pomakni strane svijeta za mlaz modre vode da prokre iz crnih suncokreta

kletva

u čvor da te zavežem da te prekinem glasom oblo da te prerežem nad stasom

da spavaš da misliš da kažeš — crno da te pjesma preklopi o smrtonosno zmo sna da ti utopim

u krv u zlato u nešto mutno umiruće da te odvedem u nepoznato da te odvedem u nemoguće

u meni pada sprat po sprat zvijezda jedna nezvezdana da ti pjesma prekloje vrat i zatvori kapije dana

m o s t

vidrasti moj preko dunava preko golemine od pjesme preko moje mudrine opružen kako mi se na rebra sura uramenjen izvi posred srca kako buknu iz tebe plamen kako srdito suknu od tebe ptica

GOJKO JANJUŠEVIĆ

drago tršar

demonstranti II, 1957

